

¹Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

²Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМ КАПІТАЛОМ В СФЕРІ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН

У статті розглянуто особливості управління інтелектуальним капіталом в сфері земельних відносин. Виокремлено основні складові інтелектуального капіталу сільськогосподарського підприємства. Обґрунтовано завдання майбутнього розвитку українського аграрного бізнесу.

Ключові слова: земельні відносини; інтелектуальний капітал; інтелектуальний потенціал; суб'єкти агрогосподарювання; інтелектуальні ресурси.

Вступ. Посилення викликів сучасності у частині розвитку пандемій і негативного впливу змін у довкіллі спричиняє зростання впливу обмеженості традиційних ресурсів та робить актуальними проблеми забезпечення стійкого розвитку українських сільськогосподарських підприємств на основі поширення діджиталізації, екологізації і дотримання принципів соціальної відповідальності бізнесу [1]. Застосування окреслених шляхів модернізації агровиробничих процесів передбачає поширення практики формування і використання інтелектуального капіталу в сфері земельних відносин. Трансформаційні процеси, що мають місце в умовах економіки знань посилюють необхідність чіткої ідентифікації саме інтелектуальної складової капіталу як однієї з найважливіших складових конкурентних переваг будь-якого суб'єкта господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розвиток теорії управління інтелектуальним капіталом зробили такі науковці, як Дж. Гелбрейт, М. Мелоун, Т. Стюарт, К-Е. Свейбі та ін. У нашій країні дослідженням питань, що корелюють з проблематикою інтелектуального капіталу, займалися О. Бутнік-Сіверський, О. Кендюхов, Г. Калетнік, С. Легенчук, О. Стрижак, О. Собко, А. Чухно,

В. Щербаченко та ін. Їх дослідження є основою для формування сучасної концепції управління інтелектуальним капіталом. Проте, багато питань залишаються ще не до кінця дослідженими та потребують подальшої поглибленої розробки теоретичних і методичних аспектів щодо вивчення особливостей управління інтелектуальним капіталом.

Постановка завдання. Мета статті полягає в дослідженні особливостей управління інтелектуальним капіталом в сфері земельних відносин.

Викладення основного матеріалу. Сталий розвиток сільськогосподарського сектору економіки значною мірою залежить від того, наскільки ефективно наукові знання застосовуються у сфері земельних відносин [2]. Саме знання створюють фундамент для впровадження інновацій та становлення кваліфікованих трудових ресурсів, стають основою конкурентоспроможності та інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств та галузі загалом. Аграрна наука здатна трансформувати знання у нові сучасні технології, якісну продукцію та послуги, які обов'язково знайдуть свого споживача.

Дослідженнями доведено, що будь-які існуючі економічні школи з однакових позицій підходять до обґрунтування постулата, що інформація, знання, інтелектуальні ресурси стають одним з основних способів досягнення високих соціально-економічних результатів як на мікрорівні, так і на макрорівні (в масштабах економічної системи всієї країни).

Концепція інтелектуального капіталу розпочала формуватися в кінці ХХ ст. Одними з перших у цьому напрямі були Дж. Гелбрейт, який у 1969 р. ввів у науковий оборот категорію «інтелектуальний капітал», та Л. Едвінсон і М. Мелоун, які досить широко трактували цю категорію. Під інтелектуальним капіталом вони мали на увазі майже всі види капіталу, які не можна традиційно оцінити.

Варто зазначити, що дослідження інтелектуального капіталу в сфері земельних відносин має свої особливості прояву факторів, які впливають на його розвиток та управління. Насамперед це сезонність виробництва, природно-кліматичні умови, низький рівень впровадження сучасних технологій у сільськогосподарське виробництво, невисокий платоспроможний попит селян тощо [3].

Отож, характеризуючи особливості реалізації наукових досягнень в сфері земельних відносин, варто обов'язково враховувати ці особливості а також те, що основним засобом

виробництва в цій сфері є земля, якій, як відомо, притаманна територіальна протяжність.

Отже, під інтелектуальним капіталом в сфері земельних відносин варто розуміти капітал, який формується інтелектуальними ресурсами сфери сільського господарства, а також природним та економічним потенціалом територій і регіонів, які в процесі взаємодії утворюють нову вартість.

Під категорією «інтелектуальні ресурси» слід мати на увазі інформаційні та людські ресурси, а також інтелектуальні продукти, які є наслідком інтелектуальної праці.

До основних складових інтелектуального капіталу сільськогосподарського підприємства варто віднести людський капітал [4], структурний (організаційний) та споживчий.

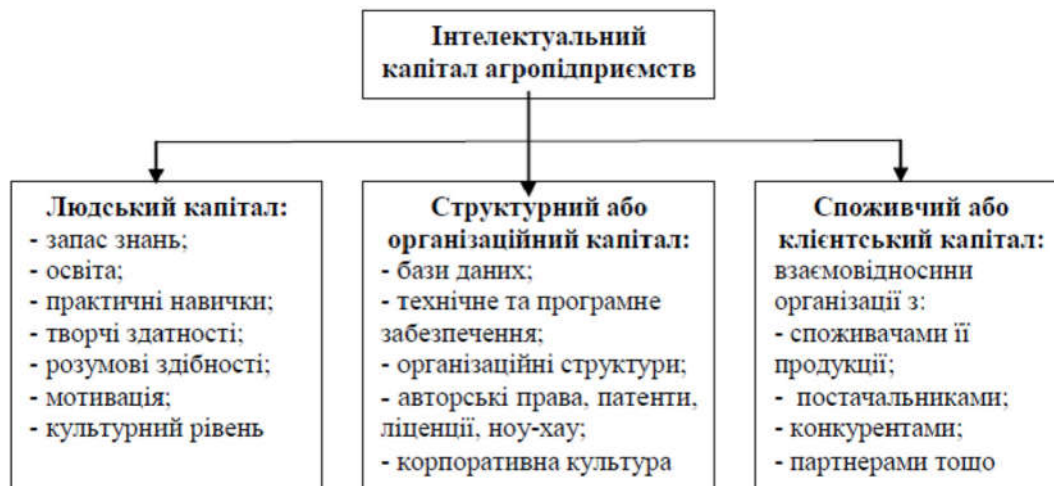

Рисунок. Складові інтелектуального капіталу сільськогосподарського підприємства

Для підвищення ефективності функціонування сільськогосподарського підприємства стратегія його інноваційної діяльності повинна обов'язково передбачати:

1) організацію взаємодії внутрішніх і зовнішніх складових системи розвитку агропідприємства, що дозволяє проводити аналіз ринку інновацій, відбір різних проєктів, які передбачатимуть взаємну зацікавленість між реципієнтом інновацій та організацією-розробником;

2) своєчасне та найбільш повне задоволення потреб ринку;

3) підвищення конкурентоспроможності агропідприємства за показником якості продукції та ефективності виробництва, досягнення паритету між стабільністю (використання традиційних

технологій) і зусиллями із впровадження нової технології.

Зрозуміло, що будь-яка інновація ґрунтується на матеріальній основі та інформаційній складовій. Процес впровадження нового сорту сільськогосподарської культури, техніки чи технології потребує інтелектуального людського ресурсу, без якого неможлива ефективна імплементація інновацій [5].

Для більшості сільськогосподарських підприємств відсутність інтелектуального ресурсу є перешкодою для розгортання інноваційної діяльності. Для суб'єкта господарювання, який вкладає в бізнес свій час, кошти й сили, інтелектуальний капітал набуває дуже важливого значення. Підприємство, яке не користується інтелектуальними знаннями свого персоналу, не буде зацікавлене в успіху і інноваціях. Однією з причин, чому підприємці не застосовують інтелектуальний капітал, є та, що вони не бачать перспективної віддачі від застосування розумової енергії у вигляді отриманого прибутку на вкладений капітал.

Найважливішим завданням сільськогосподарської сфери є передусім виробництво високоякісної конкурентоспроможної продукції, а це є реальним лише через застосування досягнень науково-технічного прогресу, що ґрунтуються на інноваціях, які дають можливість систематично оновлювати аграрне виробництво. Отож, застосовуючи та впроваджуючи інноваційні досягнення, аграрне підприємство зменшить свої витрати, збільшить обсяги виробництва, свій прибуток, розширить ринки збуту та підвищить економічну ефективність національної економіки в цілому [6].

В межах сільськогосподарського комплексу інтелектуальні продукти представляють впровадження в практику результатів експериментів, досліджень і розробок у вигляді нових сортів сільськогосподарських рослин, порід і видів тварин та птахів, продуктів харчування, матеріалів, технологій тваринництва та рослинництва, добрива та засоби захисту рослин та тварин, методи лікування тварин та птахів, кредитування і фінансування аграрного виробництва, шляхів підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації трудового персоналу, форми організації та управління різними сферами економіки, підходи до підвищення ефективності аграрного виробництва в цілому.

Сьогодні такі поняття, як «інтелектуальний капітал» та «інновація» можна доволі часто почути в розмові. Водночас український АПК переживає величезну інтелектуально-інноваційну кризу, що є наслідком недостатнього розвитку науково-технічного напрямку в галузі аграрного господарства. Якщо здійснити порівняння

використання вітчизняного інноваційного потенціалу з провідними країнами світу, то можна констатувати, що воно використовується лише на 5–6%, тоді як у США цей показник складає біля 50%. Щорічно біля 40–50% аграрних науково-технічних досягнень і розробок залишаються незатребуваними [7].

Стосовно особливостей управління та розвитку інтелектуальної власності в сфері земельних відносин, то варто зауважити, що вони групуються у такі складові: економічна, нормативно-правова та організаційна.

Економічна група повинна забезпечуватись державою через:

- реалізацію пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки;
- замовлення за рахунок державних коштів на об'єкти інтелектуальної власності;
- підтримку та стимулювання інноваційної діяльності в сфері земельних відносин.

Нормативно-правова група має бути спрямована на:

- гармонізацію українського законодавства з міжнародним, а саме із законодавством Європейського Союзу;
- удосконалення законодавчого регулювання розвитку економічної складової права інтелектуальної власності, що має на меті регулювання системи сплати зборів і мита, пов'язаних з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності;
- зміцнення правового захисту прав інтелектуальної власності через збільшення кримінальної, адміністративної, цивільно-правової відповідальності за порушення авторських прав;
- вдосконалення правового забезпечення діяльності патентних бюро, посилення контролю з боку держави за якістю послуг, що ними надаються;
- вдосконалення інформаційно-патентного забезпечення, що пов'язане з набуттям прав на об'єкти інтелектуальної власності;
- реалізація заходів стосовно активізації участі нашої держави в роботі Всесвітньої організації інтелектуальної власності й підвищення іміджу країни на міжнародній арені стосовно захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Організаційна складова має сприяти комерціалізації прав на інтелектуальну власність.

Як вже було сказано, сфера земельних відносин має деякі особливості, що зумовлені впливом довкілля, природно-кліматичних умов, сезонністю процесу виробництва, певною технологічною специфікою, що має вплив на структуру інтелектуального капіталу як на найнижчому, так і на найвищому рівнях.

Для того, щоб забезпечити процес розвитку та управління інтелектуальним капіталом у сфері земельних відносин необхідним є

дотримання наступних основоположних умов:

- надання всебічної та повної інформації суб'єктам аграрного господарювання;
- забезпечення розвитку інтелектуального потенціалу працівників аграрної сфери;
- стимулювання інноваційної діяльності у сфері сільського господарства;
- забезпечення охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності;
- активна інтеграція економіки України у світову економічну систему.

Фундаментальними завданнями майбутнього розвитку українського аграрного бізнесу, в напрямі розвитку інтелектуального капіталу, мають бути:

- 1) ідентифікація сутності та особливостей інтелектуального капіталу аграрних підприємств;
- 2) визначення основних шляхів формування та розвитку окремих елементів інтелектуального капіталу (людського, організаційного, споживчого), а також керування їх взаємодією;
- 3) визначення наявних та пошук нових методів оцінки інтелектуального капіталу підприємств сфери сільського господарства, а також ефективності інвестицій в них;
- 4) розробка сучасних технологій управління інтелектуальним капіталом підприємств сільськогосподарської сфери.

Висновки. Отже, в статті досліджено особливості управління інтелектуальним капіталом в сфері земельних відносин. Доведено, що відсутність ефективного інноваційного забезпечення аграрного виробництва не сприяє зростанню ефективності використання трудового потенціалу як головного рушія переходу на інноваційну модель розвитку, в рамках якої повинні здійснюватися техніко-технологічне оновлення, процеси інтенсифікації виробництва, посилення природоохоронних заходів для забезпечення конкурентоспроможності сфери сільського господарства та задоволення широкого кола потреб. На підставі дослідження проблематики інтелектуального капіталу підприємств сільськогосподарського сектору обґрунтовано завдання майбутнього розвитку українського аграрного бізнесу.

1. Запухляк В. М. Людський капітал як чинник підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору економіки України. *Агросвіт*. 2017. № 3. С. 40–44. 2. Коломієць Т. В. Формування аграрної інноваційної системи як шлях до накопичення інтелектуального капіталу підприємств агросектору. *Економіка АПК*. 2016. № 11. С. 94–99. 3. Курило Л. І. Формування інтелектуального капіталу в аграрній сфері: теоретичний аспект. *Економіка АПК*. 2014. № 8. С. 5–12. 4. Шпак Н. Особливості формування людського капіталу в аграрному секторі інформаційної економіки.

Проблеми і перспективи економіки та управління. 2017. № 3 (11). С. 28–38. **5.** Інноваційна діяльність в аграрній сфері: інституціональний аспект : монографія / Саблук П. Т., Шпикуляк О. Г., Курило Л. І. та ін. К. : ННЦ ІАЕ, 2010. 706 с. **6.** Шпикуляк О. Г. Інтелектуальний та людський капітал як детермінанти інноваційного розвитку економіки: інституціональний аспект. *Інноваційна економіка*. 2011. № 3. С. 3–9. **7.** Brooking A. Intellectual Capital: Core Assets for the. Third Millennium Enterprise. United Kingdom, London : Thomson Business Press, 1996.

REFERENCES:

1. Zapukhliak V. M. Liudskyi kapital yak chynnyk pidvyshchennia konkurentospromozhnosti ahrarnoho sektoru ekonomiky Ukrainy. *Ahrosvit*. 2017. № 3. С. 40–44. **2.** Kolomiiets T. V. Formuvannia ahrarnoi innovatsiinoi systemy yak shliakh do nakopychennia intelektualnoho kapitalu pidpriemstv ahrosektoru. *Ekonomika APK*. 2016. № 11. С. 94–99. **3.** Kurylo L. I. Formuvannia intelektualnoho kapitalu v ahrarnii sferi: teoretychnyi aspekt. *Ekonomika APK*. 2014. № 8. С. 5–12. **4.** Shpak N. Osoblyvosti formuvannia liudskoho kapitalu v ahrarnomu sektori informatsiinoi ekonomiky. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia*. 2017. № 3 (11). С. 28–38. **5.** Innovatsiina diialnist v ahrarnii sferi: instytutsionalnyi aspekt: monohrafiia / Sabluk P. T., Shpykuliak O. H., Kurylo L. I. ta in. K. : NNTs ІАЕ, 2010. 706 с. **6.** Shpykuliak O. H. Інтелектуальний та людський капітал як детермінанти інноваційного розвитку економіки: інституціональний аспект. *Інноваційна економіка*. 2011. № 3. С. 3–9. **7.** Brooking A. Intellectual Capital: Core Assets for the. Third Millennium Enterprise. United Kingdom, London : Thomson Business Press, 1996.

Harnaha O. M. ^[1; ORCID ID: 0000-0002-5236-7299],

Candidate of Economics (Ph.D.), Associate Professor,

Kalynets K. S. ^[2; ORCID ID: 0000-0003-2467-5929],

Candidate of Economics (Ph.D.), Associate Professor

¹National University of Water and Environmental Engineering, Rivne

²Lviv Polytechnic National University, Lviv

FEATURES OF INTELLIGENT CAPITAL MANAGEMENT IN THE FIELD OF LAND RELATIONS

The article notes that the growing challenges of pandemics, the negative impact of changes in the environment increases the impact of limited traditional resources and raises issues of sustainable development of Ukrainian agricultural enterprises through the spread of digitalization, greening and compliance with corporate social responsibility. The application of the outlined ways of modernization of agricultural production processes involves the spread of the practice of formation and use of intellectual capital in the field of land relations.

Research has shown that any existing economic schools from the same position approach the rationale for the postulate that information, knowledge, intellectual resources are becoming one of the main ways to achieve high socio-economic results at both micro and macro levels.

Research of intellectual capital in the field of land relations has its own

characteristics of the factors that affect its development and management. First of all, it is the seasonality of production, natural and climatic conditions, low level of introduction of modern technologies in agricultural production, not high solvent demand of peasants and so on.

Thus, intellectual capital in the field of land relations should be understood as capital, which is formed by intellectual resources of agriculture, as well as natural and economic potential of territories and regions, which in the process of interaction form a new value.

The main components of the intellectual capital of an agricultural enterprise include human capital, structural (organizational) and consumer.

For most agricultural enterprises, the lack of intellectual resources is an obstacle to the development of innovation. For an entity that invests its time, money and energy in business, intellectual capital is very important. An enterprise that does not use the intellectual knowledge of its staff will not be interested in success and innovation. One of the reasons why entrepreneurs do not use intellectual capital is that they do not see a promising return from the use of mental energy in the form of profits on invested capital.

Within the agricultural complex, intellectual products represent the implementation of the results of experiments, research and development in the form of new varieties of agricultural plants, breeds and species of animals and birds, food, materials, livestock and crop technologies, fertilizers and plant and animal protection products, treatments animals and birds, lending and financing of agricultural production, ways of training, retraining and advanced training of labor personnel, forms of organization and management of various sectors of the economy, approaches to improving the efficiency of agricultural production in general.

Regarding the peculiarities of management and development of intellectual property in the field of land relations, it should be noted that they are grouped into the following components: economic, regulatory and organizational.

The article substantiates the tasks of future development of Ukrainian agrarian business.

Keywords: land relations; intellectual capital; intellectual potential; subjects of agro-economy; intellectual resources.

Отримано: 28 січня 2022 р.
Прорецензовано: 03 лютого 2022 р.
Прийнято до друку: 25 березня 2022 р.